

О.Г. КУРГАН,
ДонНТУ

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Функціонування підприємств у системі ринкових відносин обумовлює необхідність вирішення низки нових проблем. Одна з них - оцінка економічної безпеки підприємства. Її виникнення пов'язане з тим, що підприємства здійснюють різні види діяльності в умовах наростаючої невизначеності ситуації і мінливості економічного середовища. У зв'язку з цим перед підприємствами встають задачі оцінки та прогнозування свого фінансово-господарського стану, можливостей здійснення властивих їм виробничих функцій і вживання заходів захисту цих функцій.

Поняття економічної безпеки підприємства можна розглядати з декількох позицій. З позиції різних агентів ринку, взаємодіючих з підприємством (споживачів, суміжників, податкових, кредитних органів і т.д.) оцінка повинна дати відповідь на питання, наскільки надійне підприємство як партнер в економічних відносинах і чи доцільно продовжувати ці відносини. У цьому випадку можна визначити, що економічна безпека підприємства являє собою комплексне відображення ступеня надійності підприємства як партнера у виробничих, фінансових, комерційних і інших економічних відносинах за визначений проміжок часу [1].

З позиції самого підприємства оцінка економічної безпеки полягає у визначенні рівня захищеності його потенціалу (виробничо-технічного, фінансового, соціального і т.д.) і тенденцій його зміни.

При цьому під економічною безпекою підприємства (господарюючого суб'єкта) варто розуміти захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від

негативного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, прямих або непрямих економічних погроз, а також здатність суб'єкта до відтворення.

Можна відмітити, що оцінка економічної безпеки підприємства з тієї або іншої позиції припускає ідентифікацію його фінансового стану. Зокрема, для партнерів підприємства важливим є ступень його надійності у фінансових відносинах. Оцінка проводиться в декількох напрямках, що передбачають:

- 1) оцінку ринкової стійкості підприємства;
- 2) оцінку його фінансової стійкості;
- 3) оцінку ліквідності активів, платоспроможності і кредитоспроможності;
- 4) оцінку рентабельності підприємства, ефективності управління і ділової активності.

Це дозволяє характеризувати фінансовий стан підприємства (під яким розуміється здатність підприємства фінансувати свою діяльність) і його фінансових результатів. Вивчення їхньої динаміки, у свою чергу, характеризує економічну стійкість підприємства, тобто збалансованість і безперервність його економічного розвитку. Збалансованість означає пропорційність, таке кількісне співвідношення між елементами системи, яку визначає їхня динамічна рівновага. Синонімом латинського "стійкий" є стабільний, тобто постійний, що не припиняється, безперервний, тривалий.

Стосовно до вивчення фінансової стійкості, діагностика може розглядатися як оцінка і прогнозування здатності суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у змінюваному внутрішньому і зов-

нішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у границях припустимого рівня ризику.

З огляду на те, що підприємство являє собою складно організовану систему, яка складається з багатьох підсистем, діагностування стійкості його фінансового становища повинне забезпечуватися комплексним підходом і проводитися поетапно [2].

I етап. Збір інформації. Діагностування стійкості фінансового стану підприємства припускає використання різноманітної інформації про його діяльність і стан зовнішнього економічного середовища, що дозволяє оцінити можливості підприємства на майбутні періоди.

II етап. Діагностика стійкості фінансового становища повинна враховувати дослідження ринкових позицій підприємства, його місце і роль на ринках, де реалізується вироблена продукція або здобуваються фактори виробництва.

III етап. Оцінка структури майна підприємства по порівняльному аналітичному балансі.

IV етап. Аналіз абсолютних і відносних показників фінансової стійкості підприємства. Найбільш узагальнюючим абсолютним показником фінансової стійкості є надлишок або недолік джерел засобів для формування запасів і витрат, одержуваний у виді різниці величини джерел засобів і величини запасів і витрат. Базою для розрахунку відносних показників фінансової стійкості виступає вартість майна підприємства. Ці показники характеризують ступінь захищеності інтересів інвесторів і кредиторів.

V етап. Діагностування платоспроможності і ліквідності підприємства. Платоспроможність відбиває наявність у підприємства коштів і їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків по кредиторській заборгованості, що вимагає негайного погашення.

VI етап. Оцінка прибутковості (рентабельності) діяльності і ділової активності підприємства.

VII етап. Узагальнююча рейтингова оцінка фінансової стійкості підприємства. Підсумкова рейтингова оцінка дозволяє враховувати всі найважливіші параметри фінансово-господарської діяльності підприємства. При її побудові можуть використовуватися дані про виробничий потенціал підприємства, рентабельність його діяльності, ефективність використання фінансових ресурсів, стан і розміщення засобів, їхніх джерел та інші показники. Точна й об'єктивна оцінка фінансового стану не може базуватися на довільному наборі показників. Тому вибір і обґрунтування вихідних показників фінансово-господарської діяльності підприємства повинні здійснюватися відповідно до досягнень теорії фінансів підприємства, виходити з цілей оцінки, потреб суб'єктів управління в аналітичній оцінці.

Основною метою фінансового аналізу є одержання невеликого числа ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства – його прибутків і збитків, зміни в структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами. При цьому аналітика і менеджера може цікавити як поточний фінансовий стан підприємства, так і його прогнози на найближчу або більш віддалену перспективу, тобто очікувані параметри фінансового стану.

В основі фінансового аналізу лежить аналіз управління фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання як основним і пріоритетним видом ресурсів. При цьому користувачами фінансової інформації, одержаної на даному етапі, є практично всі учасники ринкових відносин.

Основу інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану повинна скласти бухгалтерська звітність. Безумовно, в аналізі може використовуватися додаткова інформація, головним чином, оперативного характеру, яка є допоміжною. Основними формами аналізу фінансового стану підприємства є експрес – аналіз та деталізований аналіз.

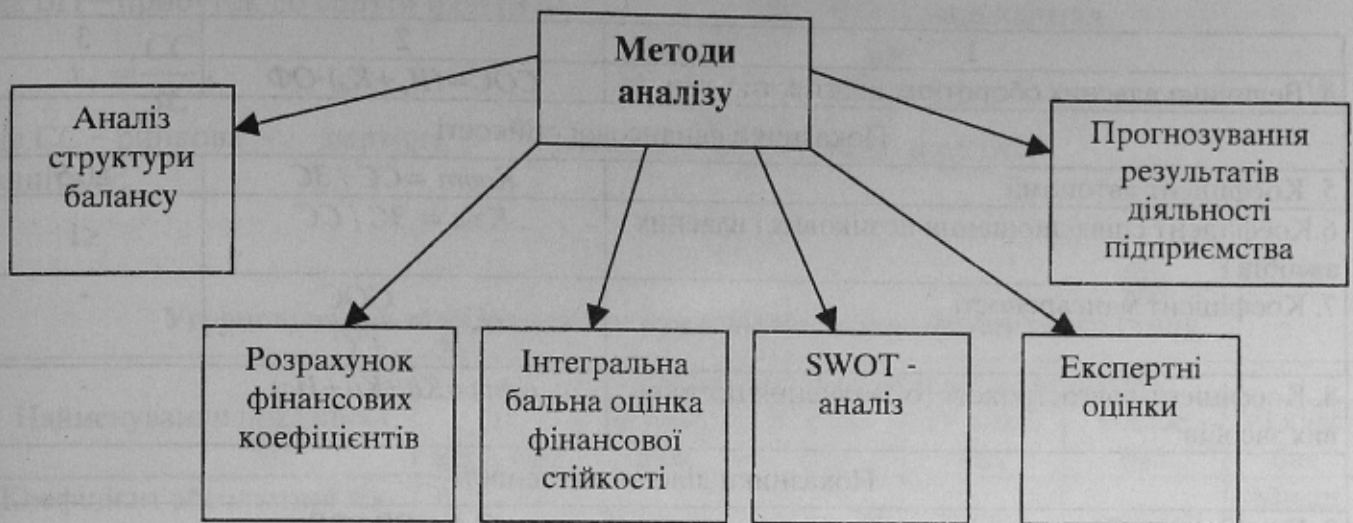

Рис. 1. Методи аналізу фінансової стійкості підприємства

Аналіз фінансового стану підприємства повинен проводитися на основі нетто-балансу, очищеного від регулюючих статей.

Перелік процедур перетворення звітної форми балансу в аналітичний баланс залежить від конкретних умов. Важливо, щоб були виправлені показники, що найбільше спотворюють реальну картину.

Обов'язковими показниками порівняльного аналітичного балансу є: абсолютні величини по статтях вихідного звітного балансу на початок і кінець періоду; питома вага статей балансу у валюті балансу на початок і кінець періоду; зміни в абсолютних величинах; зміни в питомій вазі; зміни

у відсотках до змін валюти балансу (темп приросту структурних змін – показник динаміки структурних змін); ціна 1% росту валюти балансу і кожної статті – відношення величини абсолютної зміни до відсотка абсолютної зміни на початок періоду.

Висновок про те, що структура балансу аналізованого підприємства задовільна або незадовільна, буде зроблений на підставі перевірки правильності розміщення майна організації.

Фінансові коефіцієнти, що потрібні для визначення фінансової стійкості підприємства, групуються наступним чином (див. табл. 1).

Таблиця 1

Групи фінансових коефіцієнтів

Групи фінансових коефіцієнтів	Формула	Норматив
1	2	3
Показники ліквідності		
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал} = \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2}$	0,2...0...0,5
2. Коефіцієнт критичної ліквідності	$K_{кл} = \frac{A_1 + A_2}{\Pi_1 + \Pi_2}$	≥ 1
3. Коефіцієнт покриття	$K_n = \frac{A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2}$	≥ 2

Закінчення табл. 1

1	2	3
4. Величина власних оборотних коштів, тис. грн.	$COC = (I_c + K_d) - OF$	
Показники фінансової стійкості		
5. Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = CC / 3C$	$\geq 0,5$
6. Коефіцієнт співвідношення позикових і власних засобів	$K_{з/с} = 3C / CC$	≤ 1
7. Коефіцієнт маневреності	$K_M = \frac{COC}{CC}$	-
8. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових засобів	$K_{дпз} = K_d / (K_d + I_c)$	-
Показники ділової активності		
9. Коефіцієнт оборотності активів, дні	$OA = BP / BB$	-
10. Фондовіддача	$FO = BP / ОПФ$	-
11. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, дні	$K_{одз} = 365 / (BP / ДЗ)$	-
12. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, дні	$K_{окз} = 365 / (CC / K_з)$	-
13. Коефіцієнт оборотності власного капіталу, дні	$K_{овк} = I_c / (BP / 365)$	-
14. Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів, дні	$K_{овпз} = 365 / (CC / МВЗ)$	-

З огляду на різноманіття показників фінансової стійкості, розходження в рівні їхніх критичних оцінок і виникаючі в зв'язку з цим складності в оцінці ризику банкрутства багато вітчизняних і закордонних економістів рекомендують робити інтегральну бальну оцінку фінансової стійкості [3].

Сутність цієї методики полягає в класифікації підприємств за ступенем ризику, виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах.

Відповідно до даної оцінки підприємства розбиваються на 5 класів по типу фінансової стійкості і ризику банкрутства.

I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стійкості, що дозволяють бути упевненим у віці позикових засобів;

II клас – підприємства, що демонструють якість ступеня ризику по заборгованості, але ще не розглянуті як ризикові;

III клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вживання заходів по фінансовому оздоровленню.

Кредитори ризикують утратити свої засоби і відсотки;

IV клас – підприємства найвищого ризику, практично неспроможні.

Спосіб угруповування підприємств за критеріями оцінки представлений у табл. 2.

Аналітична “Модель Альтмана” являє собою алгоритм інтергальної оцінки погрози банкрутства підприємства, заснований на комплексному обліку найважливіших показників, що діагностують його кризовий фінансовий стан [4].

Модель Альтмана має такий вигляд:

$$z = 1,2 \cdot x_1 + 1,4 \cdot x_2 + 3,3 \cdot x_3 + 0,6 \cdot x_4 + 1,0 \cdot x_5 \quad (1)$$

$$x_1 = \frac{COC}{A}, \quad (2)$$

де COC – власний оборотний капітал;
 A – сума активів.

$$x_2 = \frac{НП}{A}, \quad (3)$$

де $НП$ – нерозподілений прибуток;

$$x_3 = \frac{БП}{A}, \quad (4)$$

де БП – прибуток до сплати платежів;

ЗС – позиковий капітал.

$$x_4 = \frac{CC}{ЗС}, \quad (5)$$

$$x_5 = \frac{BP}{A}, \quad (6)$$

де СС – ринкова вартість власного капіталу; де ВР – осяг продажів.

Таблиця 2

Угрупування підприємств за критеріями оцінки фінансового стану

Найменування показника	Границі класів відповідно до критеріїв					
	I клас, бал	II клас, бал	III клас, бал	IV клас, бал	V клас, бал	VI клас, бал
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25 і вище – 20	0,2 – 16	0,15 – 12	0,1 – 8	0,05 – 4	Менш 0,05 – 0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0 і вище – 18	0,9 – 15	0,8 – 12	0,7 – 9	0,6 – 6	Менш 0,5 – 0
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і вище – 16,5	1,9÷1,7 – 15÷12	1,6÷1,4 – 10,5÷7,5	1,3÷1,1 – 6÷3	1,0 – 1,5	Менш 1,0 – 0
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,6 і вище – 17	0,59÷0,54 – 15÷12	0,53÷0,43 – 11,4÷7,4	0,42÷0,41 – 6,6÷1,8	0,4 – 1	Менш 0,4 – 0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,5 і вище – 15	0,4 – 12	0,3 – 9	0,2 – 6	0,1 – 3	Менш 0,1 – 0
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним капіталом	1,0 і вище – 15	0,9 – 12	0,8 – 9,0	0,7 – 6	0,6 – 3	Менш 0,5 – 0
Мінімальне значення границі	100	85–64	63,9 – 56,9	41,6 – 28,3	18	–

Рівень погрози банкрутства в моделі Альтмана оцінюється по шкалі, наведеній в табл. 3.

Таблиця 3

Шкала оцінки погрози банкрутства в моделі Альтмана

Значення показника "z"	Імовірність банкрутства
До 1,8	Дуже висока
1,81-2,7	Висока
2,71-2,99	Можлива
3,00 і вище	Надзвичайно низька

Незважаючи на відносну простоту використання цієї моделі для оцінки погрози банкрутства, в наших економічних умовах вона не дозволяє одержати досить об'єктивний результат. Це обумовлюється розходженнями в обліку окремих показників,

впливом інфляції на їхнє формування, невідповідністю балансової і ринкової вартості окремих активів і інших об'єктивних причин, що визначають необхідність коректування коефіцієнтів значимості показників, приведених у моделі Альтмана, і обліку ряду інших показників оцінки кризового розвитку підприємства.

Для уточнювання рівня фінансової стійкості підприємства необхідно комплексно досліджувати вплив факторів на кризовий фінансовий стан підприємства. Для цієї мети використовується SWOT-аналіз [4]. Назва цього методу представляє собою аббревіатуру з початкових букв термінів, що характеризують об'єкти цього аналізу:

S – Strength (сильні сторони підприємства);

W – Weakness (слабкі сторони підприємства);

О – Opportunity (можливості розвитку підприємства);

Т – Treat (погрози розвитку підприємства).

Основним змістом SWOT-аналізу є дослідження характеру сильних і слабких сторін підприємства в розрізі внутрішніх (ендогенних) факторів, а також позитивного або негативного впливу окремих зовнішніх (екзогенних) факторів, що обумовлюють кризовий фінансовий стан підприємства.

Проведення прогнозування результатів фінансової діяльності підприємства та залучення експертів обумовлюється необхідністю чіткого бачення перспектив існуючої на підприємстві фінансової політики та професійної оцінці заходів, що можуть реально підвищити фінансову стійкість підприємства.

Стійкий фінансовий стан – це гарантія подальшого ефективного функціонування підприємства, одержання прибутку, і, відповідно, одержання дивідендів і відсотків по цінних паперах цього емітента. Теорія фінансового аналізу дозволяє розглядати поняття фінансового стану не тільки як

якісну характеристику виробничо-комерційної діяльності підприємства, але і як кількісно вимірену величину.

Список літератури

1. Евдокимов Ф.И., Мизина Е.В. Экономическая устойчивость предприятия как фактор его безопасности // Научные работы Донецкого государственного технического университета. Серия: экономическая. – 2001. – №37. – С.16-25.

2. Шевченко М.В. Методика денежной оценки грушевых сортов, адаптированных в Крыму: Материалы научно-практической конференции "Пути ускорения финансово-экономического развития региона" (23 ноября 2001 года). – Симферополь: Крымская академия природоохранного и курортного строительства, 2002. – 145 с.

3. Финансовый менеджмент: теория и практика / Под ред. Е.С. Стояновой. – 4-е изд., переработ. и доп. – М.: Перспектива, 1999. – 656 с.

4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: Ника-центр, 1999. – 528 с.

О.В. ГУРНАК,
ДОННТУ

ПОЗИЧКОВИЙ КАПІТАЛ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЛАДИ НА КОРПОРАТИВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Капітал виступає певною субстанцією, яка поєднуючись із працею і підприємницькою ініціативою, формує будь-який бізнес. Саме капітал є основою виникнення і діяльності підприємства. Однак, якщо необхідність залучення власного капіталу є очевидною, то щодо необхідності залучення запозиченого капіталу фінансова наука не сформулювала однозначної позиції.

1. Запозичений капітал являє собою такий капітал, залучення якого пов'язано з

виникненням заборгованості підприємства перед власниками цього капіталу. Запозичений капітал підприємства, зливаючись із власним капіталом, здійснює свій рух саме як капітал підприємства, тобто як вартість, яка є об'єктом певних економіко-виробничих відносин і забезпечує перебіг відповідних цим відносинам процесів, в результаті яких, за умов забезпечення ефективного управління цими процесами, первісна вартість зростає. У самому процесі виробницт-